

Nr 128

Av herr **Sandler**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Byggnadsarbeten vid universitetet i Uppsala*.

I årets statsverksproposition — kapitalbudgeten, bil. 29, s. 8 f — föreslås, att 500 000 kronor anvisas för igångsättande av om- och tillbyggnad av Uppsala universitetsbiblioteks lokaler i överensstämmelse med av i byggnadsstyrelsen framlagt förslag. På en punkt avviker emellertid propositionen från detta förslag: statsrådet förklarar sig icke beredd att tillstyrka att ett speciellt skyddsrum anordnas för vissa viktigare delar av bibliotekssamlingarna.

Frågan om särskilt skydd för viktiga delar av Carolina Redivivas bestånd har alltså bedömts på ett annat sätt än beträffande andra bibliotek. Vid den nyligen avslutade ombyggnaden av universitetsbiblioteket i Lund skapades ett särskilt skyddsrum för viktigare delar av samlingarna. Detsamma är också fallet vid det nyuppförda stadsbiblioteket i Göteborg (detta har dock delvis bekostats med kommunala medel). Kungliga biblioteket i Stockholm har redan erhållit ett skyddsrum i mycket nära anslutning till biblioteksbyggnaden, dit de viktigaste partierna av beståndet utan större svårigheter torde snabbt kunna överflyttas i händelse av fara. För riksarkivet föreligger beslut om permanent placering av så gott som hela dess bestånd i fullträffsäkra bergskyddsrum.

Uppsala universitetsbibliotek är Sveriges största och äldsta bibliotek. Betydande delar av dess samlingar äro fullkomligt oersättliga. Vad som där behöver skyddas är kvantitativt avsevärt mycket mera än i de andra och yngre biblioteken. Till belysning av omfattningen av de delar av beståndet, som måste skyddas, bör det nämnas att den ansvariga biblioteksledningen ansett minst en tredjedel av bibliotekets totala 40 000 hyllmeter böra placeras under skydd. Det gäller därvid icke blott den mycket omfattande handskriftsamlingen och enskilda tryckta bokverk av hög ålder, särskilt från medeltiden samt 1500- och 1600-talen. Det gäller också sviter av tidskrifter och samlingsverk ej blott av humanistiskt utan även och inte minst av naturvetenskapligt och medicinskt innehåll. En förstörelse av detta bestånd skulle innebära ett förintande slag för forskningen vid universitetet och för landet i dess helhet, en förlust som aldrig skulle kunna repareras.

1945 års universitetsberedning har också uttalat (Statens off. utredn. 1951: 9, s. 328 f.) att "det är en angelägenhet av synnerlig vikt att bereda universitetsbibliotekets samlingar bästa möjliga skydd vid krigsfara och krig. Inga åtgärder, som kunna leda fram till detta mål, få försummas . . .". Och vidare: "Universitetsbiblioteket bör snarast erhålla goda skyddsrum av betydande omfattning i omedelbar anslutning till biblioteksbyggnaderna. I

själva verket borde samlingarna till allra största delen förläggas till fullträffsäkra skyddsrum.”

Universitetsbiblioteket disponerar för närvarande delar i två bergskyddsrum. De lokaler, som där upplåtits, rymma tillsammans ungefär 5 500 hyllmeter böcker. Men därmed är problemet om skydd för bibliotekets viktigaste samlingar ingalunda löst. Det ena och mindre av skyddsrummen ligger ca 5 km från Uppsala och torde f. ö. av flera skäl — bl. a. den uppenbara fukt-risken — icke vara användbart som förvaringsplats för böcker. Det andra skyddsrummet, i vilket bibliotekets andel uppgår till ca 5 000 hyllmeter, är beläget på 7 km avstånd från biblioteksbyggnaden. Tillsammans rymma dessa båda skyddsrum mindre än hälften av den del av bibliotekets bestånd, som bedömes som helt oersättlig.

Därtill kommer, att det över huvud taget icke torde vara möjligt att vid ett hastigt krigsutbrott genomföra undanförsel till dessa avlägset belägna skyddsrum. Enligt sakkunniga bedömare på militärt håll och civilförsvårshåll skulle i en sådan situation så omfattande boktransporter från Uppsala vara praktiskt taget uteslutna samtidigt med en allmän utrymning av civilbefolkningen från Uppsala och från Stockholm genom Uppland och samtidigt med alla andra då nödvändiga transporter för undanförsel eller för militära ändamål. Att å andra sidan redan i fredstid till bergskyddsrummet överföra det av forskarna mest anlitade materialet, t. ex. huvuddelen av handskriftsamlingen, sviter av tidskrifter, ur vilka dagligen lån förekomma, urkundssamlingar och annat särskilt viktigt material, är fullständigt otänkbart. F. n. ha också blott mycket ringa delar av samlingarna permanent kunnat placeras i det sistnämnda skyddsrummet, och trots att de ditförda delarna höra till bibliotekets mindre använda, ha olägenheterna varit mycket stora; man har t. o. m. nödgats föra tillbaka större delen av dem till biblioteksbyggnaden. Möjligheten att inrätta något slags permanent depå i berg eller annorledes längre in i landet för bibliotekets värdefullaste samlingar — en tanke som lär ha framskyntat — skulle ur forskningssynpunkt vara en omöjlig lösning och komme dessutom att för byggnader, extra personal och dagliga transporter leda till kostnader, som skulle mångdubbelt överstiga vad de nu aktuella skyddsrumsanordningarna betinga. Inte heller kan en lösning av skyddsproblemet vinnas genom mikrofotografering av alla de ifrågavarande samlingarna. En sådan skulle ställa sig cirka tio gånger dyrare än ett skyddsrum, förutom att den inte skulle kunna slutföras på många år. Också denna utväg måste därför bedömas som helt orealistisk.

Det torde sålunda vara uppenbart, att de för vår kultur och hela vårt vetenskapliga liv omistliga värden, som stora delar av Uppsala universitetsbiblioteks samlingar utgöra, måste skyddas genom att de redan i fredstid placeras i skyddsrum i omedelbar anslutning till bibliotekslokalerna. Det av byggnadsstyrelsen planerade skyddsrummet skulle enligt expertuttalande

erbjuda skydd mot träff — även fullträff — av konventionella typer av sprängbomber samt t. o. m. av luftkrevrande atombomber. Det ger plats åt 12 300 hyllmeter böcker och handskrifter, vilket betyder, att där skulle kunna permanent placeras hela handskriftsamlingen samt dessutom ca 10 000 hyllmeter tryckta böcker, i första hand sådan litteratur som bedömts som omistlig för forskningen. Detta material skulle också under fredsförhållanden stå skyddat utan att därför vara mera svårtillgängligt för forskare än andra delar av samlingarna.

Det synes uppenbart, att den lösning av skyddsproblemet, som byggnadsstyrelsens förslag på denna punkt innebär, är den billigaste och i alla avseenden gynnsammaste, som kan komma i fråga, om över huvud taget ett tillfredsställande skydd skall beredas vårt största biblioteks oersättliga samlingar.

I likhet med departementschefen finner jag en lösning av Uppsala universitetsbiblioteks lokalfråga vara en brådskande angelägenhet. Varje uppskov med igångsättandet av ny- och tillbyggnaden skulle vara till största förfång för arbetet inom biblioteket. Å andra sidan synes det mig icke möjligt för riksdagen att ta på sitt ansvar att för framtiden ställa biblioteket utan ett fullgott skydd för dess oersättligaste samlingar. Riksdagen bör därför, enligt min uppfattning, redan nu fatta beslut om inrättandet av ett sådant skydd, vilket i runt tal torde kosta en miljon kronor; denna merkostnad torde framdeles neutraliseras av lägre årliga kostnader för transporter till och från de nuvarande depåerna och för tillsynen över dessa. Såvitt jag förstår, behöver ett sådant beslut inte föranleda något uppskov med projekteringen och igångsättandet under budgetåret 1959/60 av ny- och tillbyggnaden. Den merkostnad, som påkallas av skyddsanordningarna, föreslås belasta efterföljande år, i den ordning och enligt den uppdelning på budgetår som efterföljande riksdagar med hänsyn till då föreliggande omständigheter bestämma.

Med hänvisning till vad jag här ovan anfört hemställes,

att riksdagen, samtidigt som den i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (kapitalbudgeten, bil. 29, punkt 4) anvisar ett investeringsanslag för budgetåret 1959/60 å 500 000 kronor till byggnadsarbeten vid universitetsbiblioteket i Uppsala, måtte besluta, att ett speciellt skyddsrum inrättas för bibliotekets oersättligaste samlingar i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag och att kostnaderna härför täckas genom investeringsanslag, som riksdagen anvisar för efterföljande budgetår samtidigt med medel för byggnadsarbetenas fortsättande och slutförande.

Stockholm den 26 januari 1959

Rickard Sandler